

egészeben elszállították egy árvaházba. No de aznap este még forrt a hangulat a napaliban, szorosan egymás mellett táncoltak a nők, teli szájjal röhögtek, ölelgették, csókolgatták egymást, ismerkedtek, üvöltött a magnó, verték a dobot, rohangáltak a gyerekek. Én már kellemetlenül éreztem magam, búcsúzkodni kezdtem, udvariasan visszautasítottam minden jó szándékot, nem győzték felajánlani, hogy csomagolnak ételt, nem, nem kérek, de, ízlett, köszönöm, nagyon finom volt, igazán. További fél órán át ígértették meg velem, hogy holnap mindenképpen legyünk a bevásárlóközpont nagytermében, akkor lesz az igazi lakodalom, ötszáz meghívott, a menyasszony is akkor öltözik ki, még a szeme is ki lesz festve, sőt, előtte fodrászhoz is megy, és vacsora is lesz, és meghívott örmény hastáncosok kápráztatnak el minket, és az ifjú feleség a terem elején ül a férjével egy kanapén, és le leszünk fényképezve velük, és mindenképpen az ománi lakodalmi ruhámat vegyem föl, biztos van ilyenem, igen, több is, csak kérik, teljes make-upot alkalmazzak, mert ez a kifestés meg púder semmi egy arab menyegzőn. Mindenképpen ott leszünk.

(A harmadik napon) És eljött a harmadik nap, kikapcsoltam a mobilomat, belebújtam a legbővebb nadrágomba, feltettem az ebédet, és leültem a gyerekekkel játszani.

Ádám Péter

PAUL-LOUIS COURIER, SZŐLŐSGAZDA ÉS HONPOLGÁR

„Ilyen maró gúnnyal, ennyi szípkorkázó szellemességgel és ilyen indulattal nem írtak pamfletet Voltaire óta” – írta róla Stendhal, aki *„Franciaország legokosabb emberének”,* a *„legnagyobb francia stílisztának”* tartotta;¹ de Goethe, Balzac, Alexandre Dumas, Alfred de Vigny, Mérimée, sőt – bár némiképp fanyalogva – maga Sainte-Beuve is elismerte rendkívüli tehetségét. Pedig Paul-Louis Courier a szó hagyományos jelentésében nem is volt „szépfíró”, nem írt se verset, se regényt, se visszaemlékezést, se tragédiát, „irodalmi” hagyatéka csak egy tucat politikai pamflet, egy köteg magánlevél meg néhány fordításkíséret, továbbá a francia DAPHNISZ ÉS CHLOÉ; ráadásul az utóbbi csak részben tőle való, lévén Jacques Amyot XVI. századi töredékes átültetésének öt-hat kéziratoldallal kiegészített és átdolgozott változata.

Ahogy Sainte-Beuve nyomán² az irodalomtörténész Albert Thibaudet is írja,³ tulajdonképpen nem is egy Paul-Louis Courier van, hanem kettő, az 1815 előtti meg az 1815 utáni. Az 1815 előtti Courier: izsákjában ógörög klasszikusokat cipelő „hellenista”

¹ Stendhal: COURRIER ANGLAIS, établissement du texte par Henri Martineau, tome I, Paris, Le Divan, MCMXXXV, 153., I. még tome II, 103–104., 161., 356–357. Vö. Alain Dejammet: PAUL-LOUIS COURIER. Paris, Fayard, 2009. 15.

² C.-A. Sainte-Beuve: CAUSERIES DU LUNDI, tome VI, Paris, Garnier Frères, 1853. 323.

³ Albert Thibaudet: HISTOIRE DE LA LITTÉRATURE FRANÇAISE DE 1789 À NOS JOURS. Stock, Paris, 1936. 90.

katona, két csata közt apátsági könyvtárakban üldögélő „lovass tüzér”, aki huszonegy évesen épp idejében fejezi be a Châlon-sur-Marne-i tüzériskolát, hogy tüzérisztként – bár nemcsak hogy különösebb lelkesedés nem lobog benne, de kifejezetten rühelli a katonaéletet – Valmytól Wagramig végigharcolja a forradalom, a Direktórium meg a Császárság háborúit. Az 1815 utáni Courier: a Loire menti birtokára visszavonuló és szomszédaival pereskedő szőlősgazda, a népszerű pamfletek szerzője, akit az esküdt-széknek börtönbüntetéssel sem sikerül elhallgattatnia. A *vigneron* (szőlősgazda) szó, amely a pamfletekben elmaradhatatlanul követi a szerző nevét, az ő esetében nem foglalkozásnév, hanem „rang”: Courier azt jelzi vele, hogy írásaiban nem az alattvaló szólal meg, hanem a szabadságjogaira érzékeny honpolgár.

Mivel visszaemlékezéseket nem írt, az 1815 előtti Courier-ról csak az író levelezéséből tudhatunk meg egyet-mást. Ezeket az 1787 és 1812 között keletkezett leveleket, amelyeknek fesztelen hangja Madame de Sévignére emlékeztet, Courier özvegye gyűjtötte össze az író halála után (Courier-t 1825-ben máig felderítetlen körülmények közt meggyilkolták), és adta ki őket LETTRES DE FRANCE ET D'ITALIE címen 1829-ben. 1815 után Paul-Louis Courier jószerivel nem is ír mást, csak politikai pamfletet. A levelezés meg a politikai pamflet eléggé távol áll egymástól, a két mű stílusa azonban egy és ugyanaz, ahogyan a szerzőnek a levelekből felsejlő portréja is igen hasonló ahhoz, amelyik a politikai pamfletekből rajzolódik ki.

A portré egy folyton morgó, örökké elégedetlen, szinte mindenkivel perben-haragban álló férfi arcképe, olyan férfié, aki mintha a Restauráció éveiben akarná kiadni magából mindazt a tehetetlen dühöt, indulatot és keserűséget, ami a Császárság éveiben halmozódhatott fel benne. Courier-t nem tévesztette meg a napóleoni dicsőségpropaganda, és a Bourbon Restauráció eufóriája is hidegen hagyta. A Császárság alatt csak magánlevelekben füstölgő Courier képtelen szótlanul túrni a Restauráció megannyi jogtörését és önkényeskedését, és vulkánként okádjá az új rezsimre felháborodásának látványát. A Restauráció a Császárságnál aligha adhatott több okot zúgolódásra, viszont megajándékozta az országot a méltatlankodás sokáig nélkülözött szabadságjogával. Courier él is ezzel a lehetőséggel, annál is inkább, mivel a dohogás az ő esetében lét-szükséglet, ahogyan, legalábbis a Forradalom után, egy kicsit a francia nemzeti karakternek is elmaradhatatlan velejárója.

Courier a pamfletírásban is jó hasznát veszi a tüzériskolában tanultaknak: hajszálpontosan céloz, ezért talál telibe minden gúnyos-ironikus megjegyzése. A Courier-féle gyilkosan szellemes pamflet – amely egyformán örököse a VIDÉKI LEVELEK Pascaljának és Bossuet mennydörgő hitzónoklatainak –, a francia „civil kurázi” megkerülhetetlen klasszikusa: igaz, sohasem ás mélyre, de nyelve csiszolt, logikája kifogástalan, érvelése hatásos. A III. köztársaság republikánus antiklerikalizmusát előlegező radikalizmusa a minden politikai rendszert eleve gyanakvással fogadó földbirtokos citoyené, akinek Paul-Louis Courier nemcsak szabadság- és méltányosságigényét, de politikai eszményeit is kifejezi. Ahogyan a *Le Censeur* című liberális hetilap⁴ szerkesztőjéhez intézett IX. levelében írja, „*a nemzetnek úgy kell irányítania a kormányt, mintha az fizetett kocsisa volna, és ügyelnie kell rá, hogy ne arra menjen és ne úgy, amerre és ahogyan ő akar, hanem arra, amerre mi akarunk menni, és azon az úton, amely nekünk legjobban megfelel*”.⁵

⁴ 1814-ben alapított, hol betiltott, hol új címen megjelenő harcosan ellenzéki hetilap, amelynek Paul-Louis Courier mellett olyan munkatársai voltak, mint a liberális politikus André Dupin (1783–1865) vagy a történész Augustin Thierry (1795–1856).

⁵ LETTRES ET PAMPHLETS DE PAUL-LOUIS COURIER. Paris, Léon Vanier, 1876. 73.